

BİR İLERLEME OCAĞI OLARAK ÜNİVERSİTE

Yazarlar: Jacques Drèze*
Jean Debelle

Çevirenler: Prof.Dr. Mahmut Âdem**
Ar. Gör. Talat Akaslan***

"Ortaçağda üniversitelerin nasıl kurulduğu karanlıkta kalmış ve hemen hemen gözden uzak gerçekleşmiştir. Üniversiteler aşamalı olarak doğal akışında gelişmişlerdir. Ancak üniversitelerin var olması, Avrupa toplumlarının o dönemde birçok alanda sürekli olarak geliştiğini göstermektedir. Üniversetler sayesinde eylem, düşünce ile buluşmuştur. Bu kurumların başarıya ulaşabileceğini önceden hiç kimse kestiremiyordu. Bugün bile, insanın elinden çıkan hiçbir şeyin kusursuz olmadığını görünce, insan, üniversiteler görevini nasıl oluyor da iyi yapıyor diye kendine sormadan edememektedir. Kuşkusuz üniversitenin çalışmalarında belli bir başarısızlık payı söz konusudur. Ancak tarih boyunca kaydedilen gelişmeler gözönüne alındığında ünivearsitelerin başarısı parlak ve tartışmasız olmaktadır. İtalya, Fransa, Almanya, Hollanda, İskoçya, İngiltere, ABD gibi ülkelerin kültür tarihi üniverasitelerin etkisini kanıtlamaktadır; 'Kültür Tarihi'nden kastım, bilim adamlarının tarihi değil, Fransa, Almanya ve diğer ülkelerde var oluşumuzun anlamını açığa çıkaran ve yurtseverliğimizin temelini oluşturan insanın yüceliğinin damgasını taşıyan, insanların düşüncesi ve çöşkusudur. Böylesi gerçekleştirmeleri yapabilecek bir toplumdaki olmak hoşumuza gider."¹

Bu sözler, Atlantik'in iki yakasındaki iki ünlü üniversite, Cambridge ve Harvard'da meslek yaşamını sürdüren bir bilim adamından alınmıştır. İki

(*) **Conception de l'Université.**

Editions Universitaires, Paris:1968 adlı yayının 3. Bölümünün çevirisidir.

(**) Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi

(***) Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi

¹ A.N.Whitehead. **The Aims of Education.** Williams and Norgate, London: 1929, s. 143.

ayrı üniversitedeki eğitim uygulamaları üzerine felsefi bir düşünüşün hizmetine koşulan bu çifte deneyimler, A.N.Whitehead'ı yaklaşık 40 yıl önce, bugün bile güncelliğinden hiçbir şey yitirmeyen bir anlayışı ortaya koymaya götürmüştür. Bu bölümde, bu anlayış yeniden düzenlenmiş olarak anlatılacaktır. Whitehead'ın bakış açısı içimizden birinin bir Belçika dergisinde geliştirdiği bakış açısına çok benzemektedir.² Whitehead'ın bakış açısına doğal katkılar getiren birkaç bölüm, bu makaleden aynen aktırılacaktır.

Toplum Gelişmek İster

Bundan önceki bölümlerin hareket noktası, bireyin bilgiye ve inasnlığın gerçeğe ulaşmak tutkusuydu. Bu kez hareket noktamız toplumun gelişme tutkusu olacaktır.

Whitehead aşağıdaki düşünceleri yazarken üstü örtülü olarak bu temel tutkuya başvurmaktadır:³ "Bir ulus için önemli olan şey, çalışma ile kamu görevinin birbirini karşılıklı olarak etkileyebileceği şekilde, her türlü öge arasında çok sıkı bağların olmasıdır. (Üniversiteler, bu aşamalı etkinlikler karışımının etkili bir gelişme aracına dönüşmesinde başlıca etmenlerdir. Kuşkusuz üniversiteler bunda tek etken değildir,) ama ilerici ulusların üniversitelerinde gelişmiş olduğu bir gerçektir".⁴

Toplum üzerinde durmak, toplumu oluşturan bireylerde doğması gerekli bir tutkuyu anımsatmaktır, ama bazılarının tutkusunun başkalarının denetiminde ya da yararına meyve verdiğini, hatta herkesin tutkusunun bazılarında gerçekleştiğini gözardı etmemek gerekmektedir. Bireysel düzlemi böylece arkada bırakırsak soyut insanlık kavramına dolaysız ulaşamayız: Tarihsel ve somut bir özel toplumda ilerlemenin koşulları, belki de bize şu yada bu üniversitenin ereklere belirleme olanağını verir; üniversite ancak böyle bir toplumda tüm insanlığın ilerici gelişimine katkıda bulunabilir; aynı şekilde; insan topluluğu olan toplumu, siyasal örgütlenmesi olan devletten ayırmak gerekmektedir. Bir toplumda ilerlemenin koşullarının, devletin siyasal gereksinmeleriyle özdeşleştirilmesi gerekmez; öyleyse siyasal ereklere yeni bir yön verilmesi bu

2. J. Dreze. "L'Univerasité dans la Sociéte Contemporaine et le Devenir de Louvain", In **La Revue Nouvelle**. Juin 1965, ss. 582-613.

3. A.N. Whitehead. Aynı s.148. İtalikler bizimdir

4. J. Dreze Aynı. s. 586: "Toplumun gelişimini önceden kestirmek, hazırlamak ve yönlendirmek için araştırma ve eğitim-öğretim işlerini merkezine koyarak; canlı düşünceleri bugün ile gelecek arasında köprü olan insanları bünyesinde toplayan ve kendi öz gücüyle yukarıdaki işleri gerçekleştirmesi beklenen üniversiteler, toplumun gelişmesinde özgün bir rol oynamalıdır; Teilhard de Chardin haklı olarak şöyle yazmaktadır; buna şunu ekleyebiliriz: Üniversite toplumdaki değişimin sürekli bilincidir".

koşulların başında yer alabilir. Toplumun ilerlemesine katkıda bulunmak için, -araçlar değil, amaçlar düzleminde- üniversite devlete karşı tam bir özgürlüğe sahip olmalıdır.

İlerlemenin önemini vurgulamak, bilgi ya da gerçek tutkusundan daha az ucuz ve daha az çıkarsız bir uğraşmayı anımsatmaktadır. Kuşkusuz, ilerlemede üniversitenin kendi katkısı, herşeyden önce düşünsel değerler düzleminde olacaktır; "liberal sanatlar"ın rolü, teknik eğitimde bile gerektiği gibi kabul edilecektir, ama Whitehead, kültürün ve bilimin eyleme açılmaları ve bunların kendinde amaç olarak kabul edilmeleri yerine, ilerleme isteği ile buluşmaları üzerinde ısrar etmektedir. Böylece, eğitimin "yararlı" olması ilkesine hiçbir itirazda bulunmaz: "Bilgiçler yararlı bir eğitimi küçümserler ancak, eğitim yararlı değilse nedir? Evrak çantasında saklanması gerekli bir yetenek midir? Kuşku yok ki, yaşamdaki amacını ne olursa olsun, eğitim yararlı olmak zorundadır. Eğitim; Napolyon için olduğu gibi Augustin içinde yararlı olmuştur. Bu, yaşamın esprisi yararlı olduğu için böyledir"⁵

Whitehead'a göre, bu amaçlar düzeni araştırmacıda olduğu gibi öğrencide de ruhbilimsel bir gerçekçiliğe uygun düşmektedir. Öğrenci yaşama tüm yönleriyle ilgi duyan canlı bir varlıktır; düşün ya da estetik yaşamını eylemden, bağlı olduğu olaylar zincirinden koparmak ruhbilimsel bir yanılıdır; zekâ boşlukta iyi çalışmadığı için, kuram ile uygulamanın birleşmesine dayanmak istemektedir. Whitehead, araştırmayla ilgili olarak şunları yazmaktadır: "Herhangi bir çıkar beklentisi içinde olmayan bilim meraklı, olaylar arasındaki bağıntılara düzenli bir düşünsel bakışın tutkuyla araştırılmasıdır. Böyle bir merakın amacı, eylemin düşünceyle birleşmesidir. Eylemin bu temel nitelikteki müdahalesi soyut bilimlerde bile çabucak savsaklanmaktadır. Tutkusu bilgiyle sınırlı bir bilim adamı yoktur. O, bulmaya duyduğu susamışlığını gidermek için bilgiler edinmektedir. Bilmek için bulmamakta, bulmak için bilmektedir".⁶

Yaratıcılığı Özendirmek

Üniversitenin geleneksel görevleri olana bilimsel araştırma ve gençliğin eğitimi günümüzde bir toplumu geliştirmek için çok önemlidir. Bununla birlikte, Whitehead için, bu çifte görevin yerine getirilmesi bir üniversitenin varolmasının temel nedeni değildir ve ilerleme işinde üniversiteye düşen özgün rolü ortadan kaldırmaz. "Bu iki işlev çok masraflı olan üniversiteler dışında çok ucuza yerine getirilebilir. Kitaplar çok pahalıya mal olmaktadır ve çiraklık dizgesi iyi anlaşılmalıdır."⁷ Üstelik üniversite

⁵ Aynı. s. 74

⁶ Aynı.s. 138

⁷ Aynı.s. 145

dışındaki firma, yönetim ve uzman enstitüler, eğitim ve öğretim gibi araştırma konusunda da önemli ve gitgide büyüyen bir role sahip bulunmaktadır. Üniversitelerin özgünlüğü, bu geleneksel görevleri anlama ve bunları yeni görevler düzleminde gelecekte sürdürmekte yatmaktadır.

Araştırma ve Öğretimin Birlikte Yaşama Geçirilmesi

Whitehead'a göre üniversitelerin asıl varoluş nedeni, düşüncünün deneyle, yaratma coşkusuyla bilimsel bilgiyle, bilginin her biçimine ilişkin yaratıcı düşünmeyi yaratmak için gençleri ve yetişkinleri, öğrencileri ve öğretmenleri, araştırmacıları ve profesörleri biraraya toplayarak kaynaştırmasıdır.⁸ Öyleyse iki insan tipini, iki kuşağı birlikte çalıştırmak söz konusudur. Düşüncü olan gençlik ile deneyimli olgun kuşak; her öğretim kurumu bunu yapabilir. Daha sonra iki çalışma türü kaynaştırılacaktır: Bir yandan bilimsel bilginin korunması ve aktarılması, diğer yandan yaratıcı araştırma. Yalnızca kendini aynı anda hem araştırmaya hem öğretime veren bir kurum bu görevi yerine getirebilir. Son olarak da, bu iki görevin yaratıcı bir kafayla yerine getirilmesi, yaratıcılık ve ilerleme yönünde kendilerini bu işe adayan insanların yönlendirilmesi söz konusudur; bu, üniversitenin ayırt edici özelliğidir. "Düşüncü olmayan üniversite hiçbir şey değildir, en azından yararlı hiçbir şey değildir".⁹

Gençlik için düş kurmak doğaldır; düşünsel disiplinle gelişen düşüncü alışlagelmiş işler ve tutucu sorumluluklar olmadan yeni düşünceler ve genç kafalarla ilişki kurma yoluyla en kolay biçimde sürmektedir. Üniversitede kimilerinin hayal gücü başkalarının deneyimiyle buluşmaktadır; profesörlerde bu iki özelliğin ender görülen birleşmesi, öğrencileriyle ve diğer bilim dallarından meslektaşlarıyla olan ilişkileriyle kolaylaşmakta; o an sorumluluklarının olmayışı ve deneyimli, aynı zamanda düşünsel yaratıcılığa yönelmiş öğrenciyi, düşüncünü boğmak yerine geliştirecek bir düşünce disiplinin edinmek için ideal olan koşullara yerleştirmektedir.

"Dünyamızın dramı, düşüncü olanların deneyiminden, deneyimi olanların ise düşüncüden yoksun olmalarıdır. Akılsızlar bilincinde olmadan düşüncüyle; bilgiçler düşüncüden yoksun bilgiyle yaşarlar; üniversitenin görevi düşüncü ile deneyimi bütünleştirmektir".¹⁰

Araştırma ve öğretimin aynı kurum bünyesinde ve aynı kişi ya da kişilerin denetiminde birleştirilmesi, bu iki etkinliğin herbiri için gereklidir. Bu, öğretime; ilerlemeyi sürekli olarak çok yakından izleme olanağı vermektedir: Araştırma ortamında araştırmacılar tarafından verilen eğitim,

⁸ Aynı. s. 139

⁹ Aynı. s. 145

¹⁰ A.N.Whitehead. Aynı. s. 140

buluş ruhunun ve düşüncesinin sürekli gelişmesinin kanıtıdır.

"Eğitim bir yaşam serüveni, disiplindir; araştırma düşünsel bir maceradır ve üniversiteler, gençlerin ağabeyleriyle paylaştıkları bir serüven yuvasıdır. Geçerli bir öğretim, ele alınan konu ile ilgili canlılığını korumalıdır".

"Ya eğitimin kendisi yeni olacak, ya da çağdaşlığın değişen dünyasında bazı yeniliklerle kuşatılmış olarak uygulanacaktır. Bilim zehirden daha iyi korunmaz. Klasikleşmiş konuları ya da eskilerin gerçeklerini işleyebilirsiniz ama öyle ya da böyle, bu konuların doğruca okyanustan çıkmış gibi, tüm tazeliğiyle, o anki önlemlerine göre öğrencilere verilmesi gerekmektedir".¹¹

Halen yapılmakta olana çalışmaları bilimsel ilerlemeyi izleyen ve eski kurumlara dayanan araştırmacı için bu önem dolaysızdır, araştırmacı her öğrencisini araştırmacılığa tam olarak sokmasa bile, konuları tüm tazeliğiyle herkesten daha iyi aktarır.

Aynı zamanda araştırmacı, öğrencilerle ilişki yoluyla kendini sürekli olarak yinelemektedir. Profesör konusunu tanımlayarak eklemeler olup olmadığını kendi kendine sormakta; basmakalıp ve geçerliği kalmamış düşüncelere karşı zihinleri uyarabilmekte, merakını giderebilmektedir. Değişik öğretimlerin aynı programa dahil edilmesi, birçok bilim dalında yetiştirilmiş öğrencilerin tepkileri, her meslektan meslektaşlarla olan ilişkileri öğretmenleri yeni düşünsel yöntemleri keşfetmeye itmektedir. Eğitimlerinin sonunda ya da bilimsel bir meslek öncesinde kişisel araştırmalara başlayan öğrenciler, üniversite araştırmalarının ufkunu sürekli yenilemektedirler.

Bir kurum olarak üniversite, bilginin her biçimi üzerinde yaratıcı düşünmeye kendinia adayabilecek-genç ya da yaşlı, öğrenci, araştırmacı ve profesörler-insanları kapsamaktadır. Bu kurum onları, tüm diğer mesleki etkinliklerin baskı ve zorlamalarına karşı korumaktadır. Bu insanlar, öznel çıkarları desteklemeyi kendilerine yasaklamaktadır: Onlar haklı ya da haksız düşünmekte, zararlarıyla rahatsız olmadan evrenin çeşitliliğini takdir etmekte özgürdürler.¹² Onlar, kişisel ilerleme ya da terfi nedir, bilmezler. Gündelik işleri, uzlaşmacılığa ve anlık verime yönelik zorlamaları redederler: "Örneklerin kusursuz çeşitliliği içinde genel ilkelerin kuralarını tanıma olanağını veren yansız düşünme, somut bir düzenlemenin yaşaması kaygısıyla bağdaşmaz".¹³ İdeal koşullar şöyle gerçekleştirilebilir: Yaratıcı düşüncenin özendirilmesi için üniversite çevresi, insanların

¹¹ Aynı. s. 147

¹² A.N. Whitehead, Aynı. s. 140

¹³ Aynı.s. 140

etkinliklerinin seçimini tamamlar. Yalnızca kendisinin sahip olduğu bu ender ayrıcalık karşılığında-bunun getireceği yeni görevleri gözardı etmeden-üniveriste toplumda etkin bir ilerleme yuvası olma sorumluluğuyla yükümlüdür. Bu sorumluluğun yerine getirilmesi özel bir dikkat gerektirmektedir.

Üniversitenin Görevleri

"Ulusun yararına hangi temel görevleri yerine getirmesi gerektiği yeterince bilinmediğinde, üniversitelerin sayıca, nitelikçe ve yapısal karmaşıklıkça artması, üniversitenin etkililiğini sağlayan dayanaklar için yıkıcı olma tehlikesi ile karşı karşıya bulunmaktadır." ¹⁴ Başka bir deyişle, üniversiter araştırma ve öğretim kurumlarında, o anın önceliklerini bilmek ve üniversitenin yeni görevlerini buna göre belirlemek önemlidir.

Üniversiteler özellikle bazı belirli çalışmalarını desteklemelidirler: Bir yandan, bir alanın bilimsel temellerini derinleştirmek ve genişletmek için; diğer alanlardaki araştırma ve öğretim etkinlikleri ile ilişki kurulması; öte yandan bilimlararası araştırmayı üniversite dışında gerçekleştirmek daha zordur ve bu araştırma, üniversite araştırmacılarının düşüncesini yenilemek için gereklidir. İlerleme ocağı olarak üniversitenin asıl rolü, üniversitede yapılan araştırmaların, toplumun kendisi ile ilgili önemini belirtmektir: Toplumsal bilimlerin laboratuvarı olan çağdaş toplum ve bugünün buluşlarının hazırlandığı yarının toplumu. Bu alanlarda yalnızca üniversite çok sayıda yapıcı ve dizgesel araştırma yapabilir. Bunu da birçok nedenden dolayı yapar. (Siyasal oyunların ve toplumsal baskıların dışında yer alan üniversite tam olarak nesnel kalabilir; bu araştırmalar, geniş ölçüde bilimlararası karşılıklı değişim ve katkılara başvurmayı gerektirmektedir; mesleğin zorluğu ve parasız olması, deneyimli ve kazanç beklentisi içinde olmayan bilim adamlarının yardımını beklemektedir...)

Öğretim konusunda üniversite, "bilginin düşgücü yoluyla edinilmesi" üzerinde durmakta ve bunun için elverişli koşulları hazırlamakta; çoğu zaman teknik uzmanlık, düşgücünü bunaltan ve özgünlüğü bozan zahmetli bir öğretim sonunda elde edilmektedir. ¹⁵ Sürekli gelişmekte olan bir toplumda öğrencilerin 30 ya da 40 yıl çalışacağını düşünerek üniversite, öğrencilerini sürekli kullanabilecekleri kesin bilgilerle donatacağına, onları sürekli bir kendi kendini eğitime yaşamına hazırlamaktadır. Üniversite, toplumun açıkça bilinen ve özellikle de kestirilebilen programlarına ilham kaynağı olmaktadır.

Araştırma ve öğretim ilerlemenin motoru olsa bile çağdaş üniversitenin görevleri bununla kalmamakta; çağdaş üniversite, "her daldan ileri-

¹⁴ Aynı.s. 136

¹⁵ Aynı. ss. 144 -145

ci etkinliklerin etkili bir ilerleme aracı olarak birbirine karışmasında etken olabilmektedir. Whitehead böylece üniversiteyi bilimsel buluşların doğuşuyla olduğu gibi, uygulamaya konmasıyla da uğraşmaya çağırır. Bu uygulamaya koyma, alandan alana değişik süreçler izlemektedir. Bazen bir laboratuvar buluşu, uygulanması sinai bir yenilik oluşturacak teknik bir buluşa dek uzanacaktır. Bazen bir fabrika ya da klinikte gerçekleştirilen somut bir deney, buluş sürecinin bizzat kendisine sıkıca bağlı kalacaktır. Başka durumlarda da kuramsal araştırma, doğrudan doğruya uygulama alanlarına yönelecektir. Ancak bu uygulama alanları; kullananların bilgisine, gerçekleştiren insanların teknik olarak yetişmelerine, uygulayıcıların yeni düşüncelere açıklığına bağlı olarak değişmektedir; sıkı ilişkiler ve buluşların uygulamaya konulması için müdahaleleri gerekli olan insanlar arasındaki etkili iletişim kanalları ilerlemeyi kolaylaştırmakta ve hızlandırmaktadır. Üniversite bu konuda etkin bir rol oynayabilir ve oynamalıdır da. Çağdaş düşünceyi yayma araçlarına başvurarak "yeniden yönlendirme" programlarıyla, daha genel olarak sürekli eğitim sorunlarıyla, doğrudan karşı karşıya gelen yeni girişimlerle eski mezunların görüşünü de almak gerekmektedir.

Doğal olarak, kendi görevlerini yönlendirmenin kaygısını taşıyan üniversite, onları bilimsel olarak incelemekle işe başlayacaktır: Eğitim ve akademik verimlilik, toplumsal iletişim, ilerlemenin yayılması süreci... İşte üniversitenin asıl araştırma konuları.

ORTAÖĞRETİM KURUMLARINDA YABANCI DİL EĞİTİMİ VE SORUNLARI

224 SAYFA 6.000.- TL.